

De Marke Beerze (1) Gerrit Hesselink

Beschikbare bronnen

De boeren hadden vroeger veel last van koude voeten en als dat het geval was, dan gooiden ze nog maar eens een markeboek op het vuur. Dat was het gekscherende antwoord van de heer ten Tooren toen ik hem eens vroeg hoe het kwam dat er van Junne en Beerze geen markeboeken meer zijn. In het bekende boek 'De geschiedenis van Ommen' van G. Steen en W. Veldsink uit 1948, schrijven deze auteurs dat er geen markeboeken van Beerse 1 bewaard zijn gebleven en dat daarom niet bekend is in hoeverre de Heren van Beerse de macht daar konden uitoefenen. Verder vermelden ze dat zelfs niet bekend is uit hoeveel whaeren en hoeven de Beerser marke heeft bestaan. Ook over Junne schrijven zij, dat ze niets bijzonders kunnen vermelden, omdat de markeboeken verloren zijn geraakt. Hoe dat komt is niet bekend.

In 1994 verscheen het boek 'Beerze, Beerzerveld en Mariëenberg' van D.E.L. de Boer. Wie gehoopt had hierin over de marke meer informatie te vinden, wordt teleurgesteld. Toch was dat wel mogelijk geweest. In het archief van de familie van der Wyck (in het Historisch Centrum Overijssel, HCO, toegang 596) en in het huisarchief van Eerde (HCO, toegang 217.1) zitten namelijk nogal wat papieren, die markezaken betreffen van Beerze, Junne en Den Ham. De verklaring hiervan is dat de Heer van Eerde lange tijd van deze marken de erfmarkerichter was en als zodanig ook over papieren van deze marken beschikte. Het voorkomen van markepapieren in het archief van de familie van der Wyck kan verklaard worden door de familierelatie die er bestaan heeft met de van Pallandts. Tenzij anders vermeld is, is alle volgende informatie uit deze beide bronnen afkomstig.

Een markeboek van Beerze is er mogelijk wel geweest; dat blijkt uit het eind van een verdrag van 14 mei 1691, waarin de markerichter de opdracht krijgt een boek te kopen: *De Heere Marken Righter sal tegens aenstaende vergaderinge een Markten Boek geliven te kopen op dat alle voorhenen gaende acten als ook dese, daer inne partinent moge geregi-streert worden.* Deze toevoeging doet vermoeden dat de administratie van de besluiten niet erg ordelijk gebeurde – dat kan mede de oorzaak geweest zijn dat er van de marke Beerze weinig papieren overgebleven zijn. Het is echter ook mogelijk dat er inderdaad nooit een echt markeboek is geweest. Wie bijvoorbeeld het wel bewaarde markeboek van de naastgelegen marke Stegeren eens in handen neemt, zal zien dat het slechts een dun, flodderig boekje is, waar maar weinig in staat. De veronderstelling dat er mogelijk nooit een markeboek is geweest vindt ook steun bij een verhoor van de gebroeders Asseverus, (68 jaar) en Gerhard van den Marrienbergh (61 jaar) op 11 nov. 1738 in verband met een grensconflict tussen hen en de geërfden van de boerschap Beerze. De gebroeders wordt dan gevraagd of er in de jaren van hun geheugen te Beerze of ergens elders een markenboek is geweest en waar het zou behoren te wezen. Beiden hebben geen weet van een markeboek. **2**

In dit artikel breng ik enkele hoofdlijnen, die uit genoemde bronnen zijn te halen, aan het licht. Wie meer wil weten, zal de bronnen zelf moeten raadplegen **3**. Omdat de problemen in de verschillende marken langs de Vecht vaak van dezelfde aard waren, geeft dit artikel ook een algemeen beeld van waar de marken zich zoal mee bezig hielden.

Wat is een marke? **4**

In de zandgebieden in het oosten van Nederland lagen tot in het begin van de twintigste eeuw grote stukken woeste grond. Deze woeste gronden waren vroeger gezamenlijk eigendom van de gewaarde erven in de marke, dat wil zeggen de erven, die een waar of waardeel bezaten, dat is een aandeel in die gemeenschappelijke gronden. De bezitters van die erven, gewaarden genoemd, hadden zich verenigd in een zogeheten markegenootschap. De voor-naamste taak van de marke lag in het beheer van die gemeenschappelijke gronden.

Gewoonlijk kwam het markebestuur eenmaal per jaar bijeen. Op deze vergadering, de holtige genoemd, werden de bepalingen gemaakt die tezamen het markerecht vormden. Ook werden dan overtredingen bestraft en geschillen geregeld. Met het dagelijks bestuur werden de markerichter en enkele, meest twee, *gezworenen* (ook wel geschreven als *geswaere*) belast. De gezworenen werden gewoonlijk gekozen, soms waren het de eigenaren van de erven beurtelings op de rij af. Naast de eigenaren van de erven waren er de *buren*, de bewoners van de erven en later ook van de keuter- of katersteden. De bewoners en de eigenaren konden dezelfde personen zijn, maar vroeger was dat meestal niet zo. De bewoners vormden samen de buurschap, in dialect ook wel boerschop genoemd. Meestal had elke marke maar één buurschap.

De bevoegdheden van de marke waren veel groter dan die van de buurschap. De marke bezat meestal de gehele bestuursmacht, ook op kerkelijk gebied. De bevoegdheden van de burens waren veel beperkter. Zij gaven bijvoorbeeld aan wanneer het hooi geogst moest worden en wanneer de afscheidingen van de bouwlanden moesten worden geopend voor de uitoefening van het recht van stoppelweide.

Wie waren de gewaarden in de marke?

Op 1 juli 1789 is een lijst opgemaakt, geheten: *Register van de Heeren Huisen, Spijkers, Heele, Drielingen* (d.w.z. een derde erf), *halve Boeren en Keuters in de buurschap Junne*. Dezelfde dag is een soortgelijke lijst van Beerze opgemaakt door A.W. v. Pallandt met de *setter* (bijzitter) van deze buurschappen. De lijst van Beerze volgt hierna.

Beerse

Heerenhuisen	Spijkers	Heele	Drielingen	Halve	Keuters
		Hesselink Kortman Veulkerink Wermink Weunnink Standman Bouwhuis Derk op Beerse	Klein Marsink		Goede vrouw de Meester Grevelman Nottelman Pulle Dankelman

In de vergadering van 21 sep 1826 komt de hierna weergegeven lijst op tafel met de gewaarde erven van Beerze en met de namen van de eigenaars. Steen en Veldsink hadden dus ongelijk.

Lijst der wharen en gerechtigden in de Beerser markte

Benaming der erven		Namen der eigenaren
Grootmarsink	een en een halve Whare	L.T. Hoek en K. Emten
Hesselink	eene Whare	L. Hesselink
Volkerink	eene Whare	W. Snel en E. Pot
Kortmans	eene Whare	H. Kortman voor drievierde en D. Klijn Marsink voor een vierde
Zandmans	eene Whare	K. Zandman, B. Venebrugge, G. J. Hesselink en G. Waterink , ieder voor een vierde
Klijnmarsink	eene Whare	D. Klijnmarsink voor drie vierde en P. Oldeman voor een vierde
Wunnink	een en een halve Whare	A. H. van Pallandt van Beerse
Warmink	eene Whare	idem
Bouwhuis	eene Whare	idem
Zending	twee Wharen	idem
Het huijs te Beerse of de Höfte	twee Wharen in het algemene veld of veen en twee op het zogenaamde Asschengat	idem

Op 21 april 1847 wordt met Peter Oldeman afgezonden een “Lijst waarop ik het geld hebbe ontvangen, hoeveel waardeel een ider van de Mede Eigenaren heeft en hoe ik het ontvangen heb” .

Hiervan heb ik alleen de eerste kolom (het aantal waardelen) aangehaald.

- *Grootmarsink 1 ½*
- *Klijnmarsink 1*
- *Hesselink: Beerze 1*
- *Snel Marienberg 1*
- *Kortman ¾*
- *P. Oldeman ¼*
- *Binnenmars ¼*
- *J. Hesselink Marienberg ¼*
- *G. Pol Marienberg ¼*
- *Fikkes ?*
- *Zandman ?*
- *waardeel 6 ½*
- *Pallandt 7 ½*

te samen 14 waardelen

Wie waren de bestuurders van de marke?.

De voorzitter van het bestuur was in Beerze de Heer (soms de Dame) van Beerze, die tevens erfmarkerichter was. In 1689 is dat nog Anna Schaep, maar in 1736 werd de havezate Beerze 6 gekocht door Jan Warner van Pallandt, die sinds 1706 al Heer van Eerde was. De van Pallandts blijven tot het einde van het bestaan van de marke deze functie houden. Verder worden in de loop der tijd als lid van het bestuur genoemd: Baron van Ittersum tot Oosterhof, als rentmeester van (de voormalige kloostergoederen van) Sibculo en Albergen, Jan Brouwer, Derk Groot Marsink, Gerrit en Lefert Hesselink, Teele Luicks (Lukas) van den Hoek uit De Stapel, Hilbert ten Kate, Derk Klijnmarsink, Hannis Kotman, Jan Kleine Marsink, Jan Pouwels, Derk Jan Meijerink, Claas Santman, Berend Venebrugge en Marten en Reint Snel.

De bewoners van het erf Hesselink zijn langdurig gezworene in de marke geweest. Zij konden dit alleen maar zijn omdat het Hesselink een gewaard erf was. De eerste Hesselink die als gezworene genoemd wordt is Goken Hesselink in 1427. In de markevergadering van 19 mrt 1689 wordt Albert Hesseling voor de tijd van 2 jaar tot gezworene benoemd. Op 17 sept. 1764 zit Gerrit Hesselink in het markebestuur. In elk van de akten in het huisarchief van Eerde, die betrekking hebben op Beerse en die een periode bestrijken van 1770 tot 1793, wordt als aanwezige gezworene bij de markevergaderingen ook genoemd Gerrit Hesselink. Hij is dus vrij snel na zijn aankoop van het erf Hesselink in 1762 gezworene geworden, wellicht tot aan zijn dood toe. Deze vermelding verklaart ten dele mijn belangstelling voor dit onderwerp: lokale geschiedenis en familiegeschiedenis komen hier bij elkaar.

De regels van de marke

In de vergadering van 16 juni 1783 wordt een nieuwe instructie voor de gezworenen vastgesteld.

De gezworenen hebben al enige tijd geen toezicht uitgeoefend omtrent het weiden der schapen in de Koeweiden en andere zaken. Daarom wordt voor hen de volgende instructie gemaakt. Een extract daarvan zal hen ter handen worden gesteld. De aftredenden zullen die weer overhandigen aan de nieuw aangestelden. Omdat deze instructie een goed beeld geeft van de breedte van het soort zaken, waar de marke zich mee bezig hield, wordt die instructie hier in zijn geheel weergegeven. In de daarna volgende paragrafen zal een aantal onderwerpen nader worden belicht. De spelling is soms anders dan we nu gewend zijn.

1.

Dat geene schapen in het sand aan de kant van het houd (hout, bos) sullen gedreven ofte geweidet worden en die in de sandhaver gevonden worden, sullen elke reyse (keer) voor ieder schaap twee stuivers betaalen .

2.

Niemand sal onderstaan sand haver te majen of omtrent de sandhaver te plaggen of een boete van vier gout guldens.

3

Word geordonneert ende gelast dat niemand buiten syne bepaling in de Coewijden eenige plaggen sal mogen majen of steeken nog ook in geen andere groen gronden by de boete van drie GGI.

4.

Van den 10 May tot aan st. Michel (29 sept.) sal niemand sig onderstaan eenige schapen jonge of ouden in de Koeweydens te dryven, by eene boete van vier GGI.

5

Niemand sal meede paarden aldaar moogen opdryven als die welk aldaar beregtigt syn dog sullen moeten sorg dragen niet over de bepaling te komen by een boete van drie Gguldens.

6.

De vrede (afscheiding) bylangs de Oostermate sal Jaarlijks den 1 April moeten worden opgemaakt en wanneer de Gesworens de Ingesetenen aanseggen die op te maken of om steegen of weegen of andere Marken diensten te doen het sy met wagen, schuppen en sulx terstond niet word gedaan en van de huislieden daar toe bekwame personen word gesonden sullen de daar van in gebreken blijvende vervallen syn en een boete van twee GGI.

7.

De Gesworens sullen goede toesigt hebben dat geen vreemd vee in de Coeweiden gedreven word en het selve daar in komende ten eersten schutten (opsluiten) .

8

Geene Gansen sullen op de Koeweiden mogen gaan wordende de Gesworens gelast deselve door den Ampts Dienaar te laten doodschieten by aldien deselve daar gevonden worden.

9.

De Gesworens sullen meede goede toesigt hebben dat geene vreemden buyten de markte in het veen turf komen graven of schadden steeken en sullen deselve ten eersten weghalen of stukken slaan en soo mogelyk de overtreders boeten telkens met drie GGI.

10.

Alsoo bevonden dat de Geswoorens eenige Jaaren hebben nagelaten aan de markenrigter aan te brengen de Boetens die de Ingesetenen verbeuren is goedgevonden de gesworens te gelasten deselve binnen agt dagen aan de Markenrigter aan te brengen of sullen Jeder regt? verbeuren de boeten van twee GGI. wordende de Gesworens gelast goede toesigt te hebben dat dese articulen worden naegekomen

11.

Voorts goedgevonden den Belthouder hier present aan te seggen syn Dogter of niemand by hem te laten introuwen, sullende in val er iemand introud den Markenrigter worden gequalificeert dat plaatsien publicq aan de meesbiedende ten voordeele van de markte te laten verkoopen.

12.

Voorts word goedgevonden de oude Resolutien omtrent het besajen der Boekweiten veenen bij deesen te inhereren (opnemen) sullen deselve verder besaayt worden soo als begonnen sijn, moetende den soogenamde Olden Kamp het eerst besaayt worden.

13.

Alsoo bevonden word dat sedert eenige Jaaren door die van den Ham diepe Kuilen worden gegraven in de groengronden, door het seken van schadden en turf aan de Beerser vlierkant strekkende tot aanmerkelijk nadeel van dese markte en seer gevaarlyk voor de beesten die aldaar te weyden moeten gaan. Is goedgevonden den Markenrigter te qualificeeren daar over met den Markenrigter van den Ham te spreken en insteeren? dat sulx door die van den Ham word tegens gegaan, sullende soo overhooptelyk den Markenrigter van den Ham daar tegens niet wil voorsien den Markenrigter van Beerse worden gequalificeert soo als gequalificeert word by desen daar over ter eerstkomende vergadering van Ridderschap en Steden klagtig te vallen

14.

Omtrent het kribben worden de vorige Resolutien wederom geinhereerd.

Uit het begin van de achttiende eeuw dateert een afzonderlijk Reglement voor de meijers van de havezate Beerze m.b.t. werk zaamheden voor de marke Beerze. Deze bestaat uit dertien punten en overlapt voor een deel de hiervoor weergegeven instructie en is daarom hier niet opgenomen.

Bepalingen over het weiden van vee.

De beesten, varkens, schapen, enz . worden geweid op niet toegestane plaatsen. Dit onderwerp komt bij herhaling terug. De regels van 1783, zo juist weergegeven, komen voor een deel overeen met die van bijna een eeuw eerder. Op 19 mrt 1689 worden namelijk door het markebestuur bepalingen vastgesteld, die precies aangeven waar de schapen, koeien, varkens, veulens, paarden wel of niet mogen komen. Ganzen zijn helemaal niet toegestaan.

Het besluit luidt als volgt:

De welgeboren Anna Schaep, Dame toe Beerse, Erfmarkerigterse toe Beerse op ieder met de ondergeteekende Erffgenamen bij forme van holtspreeke toe Beerse vergadert zijnde, is onder anderen tot voorkominge van verscheijden desordres ende onregeltheden soo int drijven van de Beesten, varckens ende schapen van tijt tot tijt in de marckte sijn ingekropen, goetgevonden ende geresolveert daerop volgende ordre te beramen ende die dan bij desen gearresteert wort.

Dat niemant sijn schapen sal mogen drijven op een ander sijn bouwlandt bij de boete van een stuijver op ieder schaap.

Dat niemant plaggen sal majen in den Koemars bij boete van een goltgulden voor de eerstemael en de twedemael een halve tonne bier.

Dat niemant meer koeien in de Koemars ende weijde sal drijven als nae proportie hij gewaert is, bij de boete van vier stuijvers op ieder koe.

Dat een iegelijck de varckens uijt den Es sal houden of soo deselve daarin gedreven mogten worden dat een ieder die op sijn eigen lant sal moeten houden ende daerop waeren bij de boete van twee stuijv: op ieder varcken te verbeuren.

Dat niemant sijn schapen in de Hooij of Weijdelanden sal mogen drijven bij de boete van 1 stuijv: tijt ieder schaep

Dat niemant Vullens int saetgewas sal laeten gaen wanneer int bloeijen, majen off aen gasten is bij de boete van 8 stuijv: op ieder vullen.

Dat niemant Peerden in den Koemars sal mogen drijven bij de boete van 8 stuijvers op ieder peerd te verbeuren dog Sanding sal sijn peerden op de beijde voorste slagen mogen hoeden.

Dat volgens voorgaende resolutie niemant gansen sal mogen houden bij verbeurte van de gansen

Welverstaende dat alle de voors: breucken bij de gesworens dubbelt sullen moeten worden betaelt indien zij in voorn: contraventien vervallen.

In 1691 wordt door enkele ingezetenen van den Ham verklaard dat de groenlanden worden bedorven door schapendriften; hierdoor hebben de koebeesten en paarden het zeer benauwd. Besloten wordt om de meijers te verbieden met de schape driften te mogen weiden. In 1752 wordt besloten dat de kotters elk jaar moeten aangeven hoeveel koeien ze jaarlijks mogen weiden. Op de volgende holling zullen ze moeten aangeven op welk recht dat is gefundeerd. Als ze dat niet kunnen, zal besloten worden hoeveel ze jaarlijks moeten betalen voor het heiden en weiden. In 1758 volgt opnieuw een verbod voor het weiden van de schapen in de groenlanden.

In 1797 slaat de markerichter aan de Erfgenamen voor, dat vanwege het grote gebrek van deze buurschap aan hooiland en omdat zij zeer bezwaarlijk hun vee des winters met hooi

kunnen onderhouden, of zij niet zouden kunnen besluiten om de Costermate tot een hooimate (mate/maat: weide) te houden en daarom niet door enig vee hoegenaamd te laten beweiden, dan nadat het hooi daarvan zal worden ingezameld. Verder stelt hij voor de mars aan te houden als een koeweide en deze jaarlijks te verbeteren met het slechten der hoogtes om daarmee de kolken en laagtes aan te vullen waardoor de mars binnen korte jaren tot een bekwame en zeer goede koeweide kan worden gemaakt. Dat waren toen nogal ingrijpende ideeën en het wekt dan ook geen verbazing dat over dit laatste voorstel geen besluit is genomen en het vooralsnog in advies wordt gehouden. Daarna horen we er niets meer over.

De inkomsten van de marke

Om materiaal te kunnen kopen en werk te laten uitvoeren had de marke inkomsten nodig. De gemakkelijkste manier om daaraan te komen was het verkopen van een stuk (veen)grond.

Zo ook in 1691: het markebestuur heeft geld nodig en besluit daarom een strook veengrond te verkopen. Helaas heeft de Heer Hendrick Esjes van den Marrienberg verklaard dat deze grond het Rentamt van Sipculo en Albergen toebehoort. De Heeren Erfgenamen besluiten dan een stuk land op de kleine Koemars te verkopen, westwaerts Sendincks maete, strekkende tot aan de kost verloren, so en als het selve door de kolck, recht an de wilgen is schietende, en in voegen, 't selve voor desen uit gebaekt zij. De markerichter biedt er zelf 300 Carolie gulden voor.

In 1750 stelt de markerichter voor om ter betaling van de rekening van dr. Munte en van andere schulden enige venen en veenakkers te verkopen, in totaal negentien akkers, die 200 guldens moeten opbrengen. Twee jaar later wordt opnieuw voorgesteld te bekijken of nog enige venen kunnen worden verkocht.

In 1785 heeft de markerichter een groot aantal uitgaven gedaan. Genoemd worden de goederen, die geleverd zijn, grote aantallen palen en vele vimmen (vim: hoeveelheid van honderd bos en vier bos toe) rijzen en de namen van personen, die deze hebben geleverd of ze hebben verwerkt, met name Derk Kamphuis en Gerrit van Beerse. In totaal gaat het om 94 gld. 17 st. Om de kosten te kunnen betalen wordt voorgesteld en besloten om een hoekje veldgrond bij de Herberg de Goede Vrouw te verkopen. De markerichter koopt het voor 80 gld.

In 1793 levert de erfmarkerichter een rekening in over de jaren 1787 t/m 1793 voor goederen en werkzaamheden voor de marke, vooral palen en rijshout. Als leveranciers van materiaal en arbeid worden vermeld Jan van Beerse, Lefert Ramerman, en W. Prins. Tot dekking van de kosten wordt besloten om de grond die wijlen de Belthouder in gebruik had te verkopen. Bij de verkoop moet worden bedongen dat die grond nimmer meer betimmerd mag worden. Vervolgens komen de voorwaarden voor de verkoop. Uiteindelijk wordt de erfmarkerichter koper voor 300 gld.

In 1803 worden 34 veenakkers voor acht jaren verpacht aan personen, die voorzover ik kan nagaan, allen uit den Ham komen, voornamelijk uit de buurschappen Magele, Meer en Noordmeer.

Grensconflicten

Herhaaldelijk zijn er conflicten met de nabuurmarken over het verloop van de grens tussen de marken.

De grens met Mariënberg

In 1739 heeft het markebestuur van Beerse gemerkt dat Lindeman, de eigenaar van de Marrienborg en van de watermolen zonder haar toestemming een aangraving aan de stouwdijk die in Beerse ligt, heeft ondernomen. Dit gebeurde in de maand oktober. Besloten wordt om de meijerlieden van Beerse al het aangegravene weer te doen insmijten (dichtgooien) en planeren (vlakmaken) en in de oude staat terug te brengen. Het jaar daarop, in 1740 vindt er een getuigenverhoor plaats over het verloop van de grens door de schout van Ommen en Den Ham, Joan Westenberg,. Als getuigen zijn verschenen Gerrit Grote Marssink, Derk Kleyne Marssink, Gerrit Hesselink, Hendrik Volkerink, Berent Warmerink, Hermen Wunnink, Claes Santweerd en Jannes Bouwert. Nadat de getuigen bevraagd zijn over hun leeftijd en

verwantschap, verklaren ze allen de situatie goed te kennen. Ze zijn het er ook allen over eens, dat de aangraving die door Lindeman als eigenaar van de Marrienberg bij de Stouwdijk is ondernomen en die in opdracht van de heren van Beerze in 1639 weer is ingesmeten, gelegen is in de markte van Beerze. Ze verklaren ook allen op de plaats van de aangraving en wel tot aan de Stouwdijk toe altoos zonder bemoeienis van iemand te hebben geheid, geweid en turf gegraven.

Verder zijn ze het erover eens nooit anders te hebben gehoord dan dat het molenwater-spand of de sloot van het Klooster tot bij de molen in de Vecht lopende, altijd gehouden is als de scheiding tussen de marke van Beerze en die van den Marienberg.

De grens met Sibculo.

Tussen de marken Beerze en Sibculo bestaat verschil van mening over het verloop van de grens in de venen. In 1767 wordt een compromis voorgesteld, namelijk de instelling van een buffer, te weten een strook die onbeheerd en onverdeeld blijft. De marke van Beerze zou er ook verstandig aan doen geen veenakkers meer te verpachten of te verkopen aan hen die niet in de marke thuishoren. Daar wordt in grote lijnen door het markebestuur mee ingestemd.

De grens met Den Ham .

Door het markebestuur van Beerze is in 1762 bij de Drost van Salland geklaagd dat de gezwoerenen van den Ham in het Hammervliet schapen hebben geschut. De markerichter van den Ham wordt verzocht om de contentieuze plaatse eens in oculaire inspectie te nemen (in gewoon Nederlands wil dat zeggen: om eens ter plekke te kijken).

Op 17 mei 1825 is een commissie benoemd om met de erfgenamen en goedsheren de scheiding te regelen tussen de velden van den Ham en Beerze. In 1826 rapporteert deze commissie ter vergadering dat zij voorlopig zijn overeengekomen dat gemelde scheiding of scheidlinie zou behoren te lopen vanaf den scheidpaal staande op het eind van het Hammerveen, op den zuidoosthoek van de Munnikemaat, vandaar de sloot der Munnikemaat volgende, op de zuidwesthoek van die Maat en vervolgens van daar langs de kerspelscheid tot op den Paal bij de Vogelzang. Het bestuur stemt hiermee in en machtigt de erfmarkerichter om dit met die van den Ham schriftelijk goed vast te leggen.

Publieke taken

Tot de publieke taken die de marke voor zijn rekening nam behoorde o.a. het onderhoud van wegen en watergangen, het bestrijden van de zandverstuiving en het in toom houden van de rivier de Vecht.

Onderhoud van wegen en waterleidingen

In 1749 wordt voorgesteld wordt de weg naar de boerschap door de ingezetenen te laten maken. Aldus wordt besloten. Wie weigert daaraan te arbeiden krijgt een boete van twee goudgulden.

In 1770 komt het onderhoud van de waterleidingen aan de orde; deze moeten worden opgemaakt en behoorlijk geruimd. Dat geldt ook voor de waterleiding in het veen.

In 1818 besluit de marke dat de Kloosterdijk zal worden verbeterd en ook de duikers ter verbetering van de uitwatering van de naast liggende velden.

In 1844 is er sprake van aanleg van een nieuwe waterleiding.

Het bestrijden van de zandverstuiving

In 1758 is aan de orde op welke wijze de zandverstuiving zou kunnen worden gedempt. De markerichter wordt verzocht vier vimmen riesen (rijshout) te kopen om die door de meiers in de zandverstuiving te brengen; ze moeten ook ieder drie voer plaggen daar bij brengen, welke de keuters zullen moeten maaien en daarna moeten ze de meiers helpen. Wie nalatig is verbeurt eens goudgulden.

Volgens resolutie van 26 juli 1756 zijn vier akkers in het veen verkocht. Deze hebben 95 gulden. 10 stuiver opgebracht. Na aftrek van 3 quitanties is er nog 12 gulden 3 stuiver over en die zullen worden gebruikt voor de aanschaf van riesen om die te gebruiken voor demping van de zandverstuiving en tot opmaking van de kribben in de Oostermaate. De markerichter wordt verzocht de kribben jaarlijks op kosten van de marke te laten maken.

De zandverstuiving wordt steeds erger. In 1787 stelt de markerichter dat de gezworenen onvoldoende toezicht houden wegens het drijven van de schapen in de zandverstuiving, die daardoor sedert enige tijd zodanig is 'verslimmerd' dat deze al merkelijke schade heeft aangericht. Om die schade te beperken is besloten enige palen en bakken te zetten, namelijk van het Vijverbergjen tot aan de hoek van de Oostermate in een schuine ring. Bij overtreding is de boete 25 goudgulden.

De gezworenen zullen jaarlijks moeten aangeven langs welke weg de schapen naar het veld gedreven moeten worden. De keuters Mastenbroek en Belthouwer zullen werkzaamheden moeten verrichten om het stuiven tegen te gaan. Zij verdienen daarmee de pacht die zij jaarlijks schuldig zijn.

In 1797 draagt de markerichter de erfgenamen voor de gevaarlijke en verschrikkelijke zandverstuiving die jaar op jaar meer verwoesting aanricht en de Buurschap met een onherstelbare ondergang dreigt als niet alle krachten worden aangericht tot demping ervan en het weren van de schapen daaruit. De erfgenamen besluiten opnieuw dat de gezworenen goed toezicht moeten houden, dat de schapen niet over de bepaling in het zand mogen komen en dat de weg naar het veld bij Marsink kamp en Sandmans kamp zal worden toegemaakt en dat niemand met enig vee daar door mag drijven. De markerichter wordt gemachtigd om aan de zuidkant van de buurschap een begin te maken met de demping van de zandverstuiving waarvoor de nodige plaggen moeten worden gemaaid en aangebracht. Om de kosten te kunnen dekken zal aan de ingezetenen van Junne toegestaan worden tegen een jaarlijkse, behoorlijke betaling een hoek veen tot het graven van turf uit te bakenen.

Het in toom houden van de Vecht

In 1749 komt aan de orde komt of de kribbe die twee jaar geleden is gerepareerd en door 't hoge water wederom is weggespoeld, opnieuw gerepareerd moet worden. Men besluit dit wel te doen en naar quota het hout daar voor te leveren. In 1763 wordt besloten dat de oevers van de Vecht bestikt moeten worden en de kribben in de Vecht wat opgetrokken. Het werk zal door de mensen zelf worden gedaan. Keuters die geen hout geven moeten een dag langer werken.

Een brief uit 1784 van baron van Pallandt aan het provinciaal bestuur van Overijssel maakt duidelijk welke moeite men zich moest getroosten om de rivier de Vecht te beteugelen. Dat was toen nog een ongekanaliseerde, vrij stromende rivier, die behoorlijke schade aan de oevers kon aanrichten. Uit de brief blijkt eveneens dat het stuiven van de zandduinen een groot probleem was. **7**

Wel Edele Gestrengen Heer!

De Rivier de Vecht heeft sedert eenigen tijd te Beerse sijn loop gerigt tegens het Bouwland van de Provincie, dat van Hesselink en het mijne en dewijl die drie landen bij ongeluk hooge oevers hebben, heeft de stroom eene werk elijke groote verwoesting daaraan toegebracht. Om die schade te verhoeden en op de minst kostbare wijze tot behoud van die landen te werk en, had ik gepasseerde Jaar met wijlen den Heer Rentmeester van Ittersum afgesproken, dat de Provincie, Hesselink en ik gelijkkerhand daar souden aan werk en (een alleen kan met vrugt daar aan niets uitrigten omdat het land van de Province boven aan ligt daar de stroom het eerst op schiet) en dat de provincie daar toe soude leveren de Rijsen, welke sonder de minste schade voor de Provincie is gebleven van het Akkermaalshout hetgeen dit Jaar aldaar is verkogt, ik hebbe alle de paalen geleverd en Hesselink Boer, die geen hout of Paalen kon magtig worden heeft gestadig daar aan ge werk t. Dit werk dat over de 140 trat lang is kon niet voltooit worden, om dat daar eenige vimmen Rijsen te kort kwamen, ik ben dus genoodsaakt geweest deselve te koopen, welke onkosten boven de drie Ducaten niet sullen beloopden, het is mij niet mogelijk geweest de Heeren Gedeputeerden daar van vooraf kennis te geven, om dat door die vertraging het bijnae voltooid te veel soude geleeden hebben en gevaar liep door den stroom omver geworpen te worden. Ik hoop en flatteere mij dat mijne verrigtingen in deesen de goetkeuring van Hun edele Mogende mag wegdragen.

Bij deese gelegentheid kan ik niet voorbij UWEdele te informeeren, dat het akkermaalsbos welk de Provincie dit jaar daar heeft laten vallen, van de ene zijde omringt is met sware sandduinen die gestadig sterk stuiven door de minste wind die uit het Zuiden en Zuidwesten

waaid, word aan dat bos door het sand welk in het jonge lot stuift en reeds hier en daar geleeden heeft groot nadeel toegebracht, so dat als daar tegens ten eersten niet voorsien en rijsen tot een scherm worden geset, loopt dat hout groot gevaar ten eenemale onder te stuiven. Als Haar Edele Mogende mijn gelieven te qualificeeren wil ik dit Jaar de nodige voorsieninge op de minst kostbare wijze daartegens wel in het werk stellen. Ik wenschte wel het geluk te moogen hebben met Hun Edele Mogende over het een en ander eens te kunnen spreken in het bijzonder over die swaare sant stuiving die jaarlijks voor de Buurschap Beerse gedugter word, de Erfgenamen hebben daaromtrent al heilsame resolutien angenomen, die gewis voor de Ingesetenen van meerder nut souden sijn als het een order van de Staaten was. Ik hebbe voorts d'eer met de meeste hoogagting te verblijven

Wel Edele Gestrengen Heer!

UWEdele Gehoorsaamste Dienaar,

Eerde den 2 July 1784 A.W.v. Pallandt.

De bouw van hutten op markegrond.

De toelating van vreemdelingen was in de marken vaak een probleem. De nieuwkomers hadden ook grond nodig om te kunnen leven en die was niet altijd voor handen.

In 1762 besluit het markebestuur dat er voortaan geen hutten meer op de meente (gemeenschappelijke grond) gebouwd mogen worden, dan die enige 'ware' met enig land hebben.

In 1826 wordt besloten om een huisje te bouwen op de zgn. Vossebelt als woning voor een opzichter in de marke.

De verdeling van de markegronden.

De verdeling der marke komt voor het eerst aan de orde in 1810. Het markebestuur voelt niets voor een verdeling, omdat 1). er nu al te weinig mest is voor de verdeelde gronden, en 2). de onverdeelde gronden te ver weg liggen, ook nog afgescheiden door een zandstuiving, waardoor de kosten van het vervoer van mest de opbrengsten zouden overtreffen. De verdeling komt er uiteindelijk wel, maar dat heeft nog wel geduurd tot 1848.

Noten:

1. Voor het grootste deel van dit artikel is de hedendaagse spelling aangehouden. In stukken, die een letterlijke weergave zijn van het origineel, die cursief zijn weergegeven, is ook de spelling van dat stuk gebruikt. Ook in enkele andere gevallen heb ik dat gedaan om de sfeer van dat stuk beter tot zijn recht te laten komen. Voor Beerze heb ik meestal de spelling met een z aangehouden. In het verleden werd evenwel meestal de spelling met een s gebruikt.

2. Bron: Rechterlijk Archief van het Schoutambt Hardenberg, inv. nr. 39, 11-11-1738.

3. Desgewenst is bij mij ook een samenvatting met gedetailleerde bronvermelding te krijgen, die uitvoeriger is dan dit artikel biedt.

4. Gebruikte bronnen voor dit onderdeel zijn:

H.B. Demoed, *Mandegoed schandegoed – De markeverdelingen in Oost Nederland in de 19 de eeuw*, 1987, de Walburg Pers, Zutphen.

G.A.J. van Engelen van der Veen, *Marken en waterschappen*, uit Overijssel, 1931, Kluwer, Deventer

J. Ph. de Monté ver Loren en J. E. Spruit: *Hoofdlijnen uit de ontwikkeling van de rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, 1982 Kluwer, Deventer.

6. De havezate Beerze is allang verdwenen. Het huis stond op de plaats van de boerderij aan de Marsweg, die op de topografische kaart wordt vermeld als Hofte. Het huidige statige huis op de belt bij de Beerzerpoort heeft niets met de vroegere havezate te maken.
7. Bron van deze brief: Statenarchief Overijssel, toegang 3.1, inv. nr. 2786, nr. 10755